

НЕФІКЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА (ДОКУМЕНТАЛІСТИКА) ЯК МАРГІНАЛЬНЕ ЯВИЩЕ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОСТІ: УКРАЇНСЬКА СИТУАЦІЯ

Йдеться про підсумки й перспективи українських досліджень у царині документалістики, аналізуються їх результати впродовж останніх двох десятиліть. Вводиться поняття „екстремальні свідчення”, яким польські дослідники називають автентичні документальні тексти про виняткові події суспільно-історичного значення.

Ключові слова: документальна література / документалістика, література факту, методологія, еґо-текст, табірний текст, екстремальні свідчення, художня біографія.

Сучасна епоха в гуманітаристиці – „ера сумнівів”, „ера підозр” (П. Рікер). Спираючись на засади французької „генетичної критики”, американського „нового історизму” та інші новітні концепції, літературознавча наука намагається виробити погляд на літературу, що відповідав би запитам сучасності, зокрема давав би змогу вивчати тексти, які досі перебували на марґінесі науково-критичного дискурсу й читацької рецепції. В Україні це передусім документальна (**нефікційна** / небелетристична) **література**, або **література факту**, представлена найрізноманітнішими жанровими формами – епістолярій, мемуаристика, есеїстика тощо.

„До літератури, що розуміється як замкнута множина канонічних текстів, що зробилися такими завдяки процесам сприйняття, додається віднині література, яку розуміємо як відкриту множину процесів письма. Відкрита всьому можливому, множинному, амбівалентному або навіть такому, що принципово не піддається завершенню” – констатує французька дослідниця текстової генетики Альмут Грезійон [3, с. 32]. Її колеги особливо підкреслюють вагу марґіналій / окраїн тексту – ця ідея продуктивна для розуміння цілої людської культури, адже йдеться про нове осягнення тих полів культурного простору, які донині „є дитям тьми і таїни... перед лицем розуму містять у собі щось тривожне”, „залишаються притулком забороненого досвіду” (Бернгільда Бойє [3, с. 191]) та дають „можливість кинути погляд збоку”, тим самим „зробити стрибок, єдиний на свій кшталт, який допоможе людині звільнитися від уже заздалегідь нею складеної упередженої думки” (Жак Неф [3, с. 202]).

Вивчення документальної літератури (літератури факту / nonfiction) та мистецтва (кіно, фотографії тощо) – досить специфічна міждисциплінарна галузь наукової гуманітаристики, адже має справу з текстами, які (перекладаючи вислів ще одного дослідника школи

„генетичної критики” – Жана Левайана – стосовно рукописів) можемо назвати „цілком іншим простором” [3, с. 132], що „може стати простором руху мислі, що розмірковує сама над собою” (Жак Неф [3, с. 220]). З одного боку, в усьому світі вивчення nonfiction представлено поважними філософськими, історичними, культурологічними та спеціально-філологічними працями й есеїстикою: Емануель Левінас, Ганна Арендт, Мішель Фуко, Ролан Барт, Цветан Тодоров, Сьюзен Зонтаг та інші. З огляду на це в Україні теж поживався інтерес до документальної літератури, вона дедалі частіше стає об’єктом спеціальних досліджень, зокрема й у галузі літературознавства. Від 1980-х років, коли публікувалися поодинокі літературознавчі монографії („Літературний портрет” В. Барахова, 1980; „Збагнути день суціль” В. Здорогеги, 1988; „Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика” О. Галича, 1991) і нечисленні статті, донині їх опубліковано десятки, захищено більш як півтора десятка дисертацій.

З іншого боку, загальний рівень цих досліджень в Україні залишає сподіватися кращого (про це вже йшлося у двох попередніх наших статтях, які наразі не опубліковані, тож доводиться повторювати основні тези й деякі приклади): попри те, що окремі праці кожна по-своєму цікава і змістовна, в остаточному рахунку вітчизняна літературознавча наука на цій царині топчеться на місці, бо вже понад три десятиліття перебуває на тому ж етапі, з якого й починала ще за радянських часів, адже проблеми залишилися ті самі, хіба що задавалися і стереотипізувалися:

- не закріпилися загальноприйняті визначення документальної літератури та ієрархії її складових – окремих жанрів і жанрових різновидів (хоча саме на це були спрямовані зусилля чи не всіх українських дослідників, а перші праці Олександра Галича, який показав досить цілісну й, безумовно, багату картину розвитку української документалістики від давніх часів до сьогодення [див.: 2], з’явилися ще на початку 1990-х);

- документалістика не представлена у підручниках та посібниках і наукових програмах з історії нової української літератури поруч із власне художніми (белетристичними) жанрами прози;

- немає критики відповідного рівня; та, що є, на появу документальних книг реагує спорадично, бо ще й не бралася виробляти критерії їх оцінки, аби різносторонньо, глибоко аналізувати та оцінювати появу таких видань, уводити їх у загальний літературний процес та суспільно-політичний дискурс; без адекватної критики вони й надалі залишатимуться на маргінесі;

- не склалася традиція розгляду української документалістики в контексті світової – про зарубіжні літератури в цьому аспекті наші дослідники пишуть рідко, здебільшого просто згадують для порівняння (щоправда, є вагомі винятки – як-от праця Наталії Торкут [19]).

Загалом вивчення документалістики в нас перебуває, сказати б, на емпірично-прикладному рівні (накопичуємо матеріал, намагаємося

застосувати до його тлумачення певну термінологію, яка ніяк не стане справді термінологією, тобто загальнозживаною системою дефініцій і класифікацій), а тому й цікавить досить вузьке коло фахівців-філологів. Очевидно, щоб справа зрушила з місця, треба шукати нові методологічні підходи, а не просто залучати до розгляду ті чи інші раніше не розглянуті документальні тексти чи й жанрові різновиди. Подекуди таке залучення досить поверхово обґрунтоване, а вибір матеріалу дослідження викликає непорозуміння. До прикладу: вже не одна дисертація представляє „художню біографію” як документальний жанр, хоча очевидно, що в сучасній літературі це або чистої води белетристика (навіть та, яка нібито „на документальній основі”, що переважну більшість авторів ні до чого не зобов’язує) і мала би розглядатися в системі прозових різновидів сучасної белетристичної прози, або науково-популярна продукція чи публіцистика.

Проблемний стан вивчення документалістики як специфічної сфери красного письменства відбито в нових літературознавчих довідниках. Донедавна жоден з українських довідників, окрім п’ятитомної УЛЕ („Українська літературна енциклопедія”), яка починала виходити ще за радянських часів (т. 1 – 1988 р. [див.: 13]), не подавав визначень „документ”, „документальна література”, „література факту” чи „nonfiction”. Самостійні жанри (епістолярій, мемуари, щоденники, автобіографія тощо) представлені розрізнено, нема чіткого їх співвіднесення із загальним, родовим поняттям – документальна / нефікційна література [див.: 7; 11]. Нарешті Ю. Ковалів у двотомній „Літературознавчій енциклопедії” (2007 р.) подав стислі статті „Документ” і „Документальна література”, однак вони викликають більше запитань, ніж дають відповідей. Адже як „документ” представлені „історично достовірні письмові джерела, до яких належать пам’ятки писемності, літературні твори, рукописи, маніфести чи декларації певних літературних шкіл, угруповань тощо” [10, с. 293]. А „документальна література”, у свою чергу, представляє „художньо-публіцистичні, науково-художні твори (нариси, нотатки, хроніка, репортаж), що ґрунтуються на повному або частковому використанні документальних джерел [тобто див. „Документ”? але там зовсім інше визначення. – Н. К.]. Вони різняться від історичних жанрів, хронік, літописів, діаріюшів, щоденників, мемуарів [тоді які ж жанри становлять „документальну літературу”? – Н. К.] способом використання документальної бази, що, не зазнаючи типізації та вимислів, закладає структурні підвалини твору, зосереджується на аналізі відповідно фіксованого матеріалу, що іноді компонується на засадах зіставлення й монтажу” [10, с. 294]. Як приклади названо... все ті ж „художні біографії” зарубіжних та українських авторів – від „Життя Гайдна, Моцарта і Метастазіо” та „Життя Россіні” Стендаля (30-ті рр. XIX ст.) до „Аліни й Костомарова” В. Петрова (30-ті рр. XX ст.). Однак нефікційна література веде початок від найдавніших часів розвитку світової культури. До того ж у Ю. Коваліва цей ряд замикають „Чорнобиль” Ю. Щербака та „Набої

для розстрілу” Г. Снегірьова (чим вони споріднені з „художніми біографіями”?), тому він сприймається як алогічний. Поняття „література факту”, широко вживане в польському літературознавстві як аналог вітчизняній дефініції „документальна література” та світовій **nonfiction** [див.: 19; 20; 21; 22; 23; 24 тощо], автор-упорядник „Літературознавчої енциклопедії” подає як „принцип об’єктивізму, обстоюваний футуристами”, що позначився на польському письменстві [10, с. 566]. Терміни **nonfiction** / „нефікційна література” взагалі відсутні.

У російських літературознавчих енциклопедіях бачимо схожу ситуацію: за радянських часів найавторитетніший довідник КЛЭ („Краткая литературная энциклопедия”, її останній – підсумковий і доповнювальний – 9-й том видано 1978 р.) подав статтю про „документальну літературу” [14], з якою як із родовим поняттям були співвіднесені автобіографія, щоденник, літопис, мемуари, епістолярій тощо. Така ж співвіднесеність у пізнішому ЛЭС („Литературный энциклопедический словарь” 1987 р.) [9]. Однак у найновішій „Литературной энциклопедии терминов и понятий” (2001 р.) подається лише скорочена стаття В. С. Муравйова „Документальное” (він же був автором відповідних ширших статей про документалістику – „документальную літературу” – в КЛЭ та ЛЭС), а в статтях інших авторів – „Дневник”, „Исповедь”, „Летопись”, „Мемуары”, „Путешествие”, „Эпистолярная література” – поняття „документ” чи „документальна література” не згадуються, тобто нема співвіднесення з родовим поняттям [8].

Очевидно, українські та російські літературознавці не враховують досвіду західних колег, для яких така співвіднесеність очевидна, і саме очевидність, термінологічна визначеність дає свободу неординарному, не вузькоемпіричному трактуванню відповідних текстів. Скажімо, у фундаментальній монографії Єжи Швєньха „Literatura polska w latach II wojny światowej” (2000 р.) в окремому розділі йдеться про „літературу екстремальних випробувань” („VI. Literatura doświadczeń ekstremalnych”), а в межах розділу виділяються підрозділи „Голокост” („1. Holocaust”) і „Концентраційні табори” („2. Obozy koncentracyjne”) [25, с. 245-262]. В українських сучасних дослідженнях маємо зовсім інше спрямування: з півтора десятка докторських і кандидатських дисертацій, захищених у 1997 – 2007 рр., теми яких стосуються вивчення документалістики, третина присвячені все тій же **художньо-біографічній прозі** (праці Богдана Мельничука, Олега Дацюка, Галини Грегуль, Ірини Акіншиної, Ірини Савенко, Тетяни Черкашиної, Олени Скнаріної), ще третина (праці І. Василенко, Володимира Кузьменка, Інги Веріго, Галини Маслюченко, Катерини Танчин, Нелі Момот, Людмили Морозової) – **письменницькому епістолярієві та літературним мемуарам**, і лише поодинокі (Петра Білоуса [1], Наталії Торкут [19], Надії Денисюк [4]) виходять поза освоєні досить вузькі межі в царину давньої або зарубіжної літератури й теорії літературознавства.

Письменницькі епістолярій та мемуари – найбільш досліджувані в Україні жанри документалістики (особливо епістолярій), однак вони теж розглядаються, як правило, у досить вузькому аспекті – як допоміжні / маргінальні, як доповнення при вивченні художньої спадщини видатних митців. Показова монографія Галини Мазохи „Український письменницький епістолярій другої половини ХХ століття: жанрово-стильові модифікації” (К., 2006), де йдеться про лист як нібито самостійний жанр, однак найбільшу вагу в ньому, на думку дослідниці, має „просопографічна інформація” (дані про світогляд, характер, душевний та фізичний стан авторів-письменників у певні часові проміжки, біографічні дані, творчі плани і т. п.), якої не містять інші види біографічних джерел [с. 100].

Щоправда, у вивченні епістолярної спадщини є й обнадійливі досягнення: наприклад, з’явилися дослідження української епістолярної критики (праці Лесі Вашків тощо). У монографії „Зафіксоване і нетлінне. Роздуми про епістолярну творчість” (К., 2001) Михайлина Коцюбинська показала значно ширші перспективи вивчення мемуаристики, ніж представлені нашим „академічним літературознавством” (скористаємося цим визначенням Оксани Забужко, маючи на увазі підручники, словники, довідники, дисертаційні праці на зразок тих, які наводилися вище). У „Книзі споминів”, окрім автобіографічного нарису та мемуарних нарисів-портретів, М. Коцюбинська вмістила есей „Над маминими щоденниками” (зазначивши, що „уважно прочитала й опрацювала їх – це якнайбільше відповідає моєму постійному інтересу до мемуарно-епістолярної літератури, провідної теми творчих зацікавлень останніх десятиліть” [6, с. 110]), де обґрунтувала важливі інтелектуальні спостереження стосовно мемуарних текстів, їхнього питомого місця в культурі: „Спогади, листи, щоденники – кожен із цих проявів художньої документалістики має свою специфіку, але разом усі вони становлять напрочуд змістовний і своєрідний інформаційно-психологічний феномен на непевній і рухомій межі між сьогодні й учора, між живим і неживим, між пам’яттю і історією, між документом і сповіддю. І як кожне межеве явище, художня документалістика у всіх своїх іпостасях – жива й багатовимірна, насичена неповторними деталями і суб’єктивними цюхвилинними враженнями, залишає по собі смак автентичності і водночас не чужа художньому домислу, сповнена чару імпровізації, адже грань між художнім домислом і спогадом насправді доволі неокреслена... <...> Щоденниковий ’плин свідомості’ неоціненний для осмислення ключових соціально-психологічних процесів і явищ, екзистенційних моделей – особливо в умовах несвободи, в полоні тоталітаризму, під гнітом зовнішніх обставин” [6, с. 107 – 109].

Однак праці більшості українських літературознавців, як і слід було чекати при звуженому підході до матеріалу, показують: рівень вивчення нефікційної літератури приблизно той самий, що й десятиліття назад. Не маємо ні термінологічної визначеності, яку б

відбивали словники й підручники, ні чітко виробленої жанрової ієрархії, ні критики, яка мала би оперативно та професійно реагувати на появу документальних текстів, ні цілісного погляду на документалістику в контексті конкретної історичної доби. Останній аспект (історичний контекст), в інтенсивнішому аналізі якого давно назріла суспільна потреба, загалом представлений поодинокими дисертантськими потугами, що не знаходять підтримки у колег, ба й самі не представляють перспектив. Наприклад, у дисертації Наталії Тимошук ідеться про тему голодомору в українській прозі – переважно про більш чи менш відомі белетристичні твори, а документальні „екстремальні свідчення”, опубліковані віднедавна в унікальних виданнях, навіть не згадано [17].

Сучасний світовий книжний ринок, визнають літературознавці, буквально завалений продукцією nonfiction різного ґатунку. У цьому напрямку еволюціонує й літературознавча критика [див.: 3, с. 48]. В Україні теж не знайти літературного часопису, який би з номера в номер не друкував нефікційних текстів (здебільшого під рубрикою „Публіцистика”) та рецензій на видання документалістики. Однак це практично не впливає на рівень літературознавчої науки, відбитий у дисертаціях, підручниках, посібниках тощо. Бо їхні автори ігнорують важливу проблему – відсутність у критично-літературознавчому дискурсі нових методологічних засад, які визначають подальше вивчення нашої культури й історії. Передусім варто розширити (орієнтуючись на спрямування світової гуманітарної думки) коло текстових джерел, які мусять, нарешті, потрапити в поле уваги літературознавців, – ввести до нього ті самі „екстремальні досвіди” (doświadczenia ekstremalne), не лише письменницькі, а загалом усі, які залишені епохою, які збереглися (адже збереглися поодинокі, які свідчать про досвід мільйонів!). Про них ідеться не лише у польських дослідників, але й у поважних авторів цілого світу – зокрема у працях Ц. Тодорова [див. недавно перекладену по-українськи: 18].

Наше дослідження табірному тексту [див.: 6], який передусім включає чимало „екстремальних свідчень”, привело до висновків про особливе методологічне спрямування подальших студій на цій ділянці літературного процесу. Зокрема, важливо враховувати: табірний текст як частина літератури факту в цілому виявляє очевидне руйнування утопічних проєктів модерної доби. Найважливіші ментально-естетичні засади, які формуються постмодерною парадигмою, – ставлення до майбутнього, до ідеалу суспільного устрою і до людської природи, перспектива „кінця історії” й позиція митця-скриптора, ентропія персонажа та подібні знакові ідеї постмодерну – набули визначеності під безпосереднім впливом табірному дискурсу, оскільки породжений ним документальний еґо-текст прочитується як *Utopia incarnata* і становить невід’ємну частину сучасного антиутопічного мислення, є ґрунтом і передумовою його формування.

Розширення поля досліджень документалістики важливе вже саме по собі, але ще важливіше постільки, постільки відкриває шлях новим

методологічним принципам, на які необхідно спиратися, щоб небелетристичні тексти розкривали дослідникові свою глибину й вагомо представляли епоху та національну культуру (белетристика при цьому повинна бути допоміжною сферою, а не навпаки). Доцільно розглядати документалістику, а саме еґо-тексти (щоденники, мемуари, листи, автобіографічні нариси, сповіді, залишені для потомків в автентичному вигляді, без белетризації), крізь призму антропологічної, герменевтичної, феноменологічної, рецептивної методологій тощо.

Термін „**еґо-текст**”, запозичений в істориків, віднедавна вживається у працях зарубіжних літературознавців, які вивчають документальні тексти-свідчення [див.: 12; 26; 27]. В українських довідникових виданнях, у статтях та дисертаціях про документальну літературу його практично не вживають (або вживають у далекому від документалістики дискурсі [див.: 15]), хоча незрідка пишуть про статус особистісного свідчення, в якому „**документальна домінанта**” (О. Скаріна) діалектично взаємодіє із суб’єктивізмом [див.: 2; 16 та ін. праці цих дослідників].

Тексти еґо-документів при всій їхній тематичній та жанровій і поетикально-художній неоднорідності / нерівноцінності потребують особливої методики аналізу кожного конкретного свідчення. Вона повинна враховувати не лише критерії достовірності матеріалу та яскравість вираженої авторської суб’єктивності, а й цілу систему ідейно-поетикальних характеристик, передусім: масштаб узагальнення окремого людського досвіду; мистецтво відбору вражень, документів і фактів; точність і неповторність деталей, обставин, характеристик, представлених через суб’єктивну авторську оцінку; спосіб включення у текст реальних документів; вміння передати особистий досвід через конфлікт прозріння / загартування / воскресіння душі у стражданнях; безстрашність свідчень усупереч тенденціям суспільного замовчування „білих плям” історії; авторська здатність подолати зжиті ідеологічні стереотипи; жанрова і стилістична свобода та вправність оповіді; вихід поза естетичні канони своєї доби у формуванні неповторної структури документального свідчення; здатність викликати ефект катарсису скупими „позаестетичними” засобами документального письма; розкриття авторської особистості максимально одверто і вміння бачити й показувати інших людей. Адже саме ефект сприйняття народжує текст, як переконливо доводять представники вже згадуваної „генетичної критики” („...сам текст стає текстом не в результаті процесу його генези, а як наслідок ефекту сприймання”, – твердить Даніель Феррер [3, с. 231]). Тобто доти не матимемо відповідного історичним подіям літературного відображення, доки не навчимося відчитувати їх в автентичних / документальних свідченнях.

1. Білоус П. В. Паломницька проза в історії української літератури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.01.01 „Українська література” / П. В. Білоус. – К., 1998. – 32 с.

2. *Галич О. А.* Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / Олександр Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
3. Генетическая критика во Франции: антология / ред. кол. Т. В. Балашова, Е. Е. Дмитриева, А. Д. Михайлов (отв. ред.), Д. Феррер; вступ. ст. и словарь Е. Е. Дмитриевой. – М.: ОГИ, 1999. – 288 с.
4. *Денисюк Н.* Художній світ і художня правда. Fiction and Truth в українській та англійській терміносистемах: навч.-методич. посіб. / Надія Денисюк. – Тернопіль: Лілея, 2002. – 102 с.
5. *Колошук Н. Г.* Табірна проза в парадигмі постмодерну: монографія / Надія Колошук. – Луцьк: РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки „Вежа”, 2006. – 500 с.
6. *Коцюбинська М.* Книга споминів / Михайлина Коцюбинська. – Б.м.: Акта, 2006. – 288 с.
7. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.
8. Литературная энциклопедия терминов и понятий / под ред. А. Н. Николюкина; Ин-т науч. информации по общественным наукам РАН. – М.: НПК „Интелвак”, 2001. – 1600 стб.
9. Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева; редкол.: Л. Г. Андреев, Н. И. Балашов, А. Г. Бочаров и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 752 с.
10. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ „Академія”, 2007. – Т. 1. – 608 с. – („Енциклопедія ерудита”).
11. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ „Академія”, 1997. – 752 с.
12. Михеев М. Ю. Дневник как эго-текст (Россия, XIX – XX) / М. Ю. Михеев – М.: Водолей Publishers, 2007. – 264 с.
13. *Морозова Е. Ф.* Документальна література / Е. Ф. Морозова // Українська Літературна Енциклопедія: в 5 т. / редкол.: І. О. Дзевєрін (відп. ред.) та ін. – К.: „Українська Радянська Енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1990. – Т. 2: Д – К. – С. 85.
14. *Муравьёв В. С.* Документальная литература / В. С. Муравьёв // Краткая литературная энциклопедия. Т. 9: А – Я. – М.: Сов. энциклопедия, 1978. – С. 280.
15. *Осадча Ю. В.* Его-белетристика як жанр: питання поетики (на матеріалі японської та української прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06 „Теорія літератури” / Ю. В. Осадча. – К., 2006. – 20 с.
16. *Скнаріна О.* Константні риси документально-художньої прози / Олена Скнаріна // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті: зб. наук. пр.. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Вип. 6: у 2 ч. Ч. II. – С. 139 – 148.
17. *Тимошук Н. М.* Антитоталітарний дискурс української прози ХХ століття: проблематика голодомору та особливості її художньої реалізації: автореф.

- дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 „Українська література” / Н. М. Тимошук. – К., 2006. – 16 с.
18. *Тодоров Ц.* Обличчям до екстремі / Цветан Тодоров; пер. з фр. Я. Салига. – Львів: Літопис, 2000. – 416 с.
 19. *Торкут Н. М.* Проблеми генези і структурування жанрової системи англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми та „література факту”) / Н. М. Торкут. – Запоріжжя: б. в., 2000. – 406 с.
 20. *Głowiński M.* Słownik terminów literackich / M. Głowiński., T. Kostkiewiczowa, A. Okopien-Sławińska, J. Sławiński; pód red. J. Sławińskiego. – Wyd. 2, poszerzone i poprawione. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, 1989. – 656 s.
 21. *Gołaszewska M.* Poetyka factu: Szkic o pogranicza estetyki i teorii literatury / M. Gołaszewska. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1984. – 68 s.
 22. *Kwiatkowski J.* Dwudziestolecie międzywojenne / J. Kwiatkowski.–Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. – 598 s.
 23. *Lamarque P.* Truth, Fiction and Literature. A Philosophical Perspective / P. Lamarque, S. Olsen. – Oxford: Clarendon Press, 1994. – 481 p.
 24. *Studia o narracji* / pod red. J. Błońskiego, S. Jaworskiego, J. Sławińskiego. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982. – 312 s.
 25. *Święch J.* Literatura polska w latach II wojny światowej / J. Święch. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2000. – 584 s.
 26. Egodocument [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.egodocument.net>
 27. Egodocument [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fhk.cur.nl/enderzock/egodocument>.

Summary

The article is devoted to the results and the prospects of Ukrainian researches in the non fiction knocoledge, it's result's are being analysed for she last two centuries. The concept „extreme evidence” is leading in, Polish researchers call by it authentic documentary texts about exceptional events of social and historical significanse.

Key words: *non fiction, methodology, ego-text, prison-camp text, extreme evidences, belles biography.*

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2008